

Kem 234. (1-24)

EFFICACEM
SPIRITVS MINDERERIANI
VIRTVTEM ANTIRHEV-
MATICAM

PRAESIDE

PETRO IMMANVELE HARTMANNO,

PHIL. ET MED. DOCT. MED. THEOR. CHEM. ANAT. ET BOTAN. PROF.
PVBL. ORDIN. ACAD. CAESAR. NAT. CVR. ET ELECTOR. MOGVNT. ER-
FVRT. SCIENT. VTI. ITEMQVE SOCIETAT. BEROLINENS. NATVR.
SCRVTATOR. ET DVCAL. TEVTON. HELMSTAD. SODALE, ORDINIS
MEDICI HOC TEMPORE DECANO,

DOCTORIS MEDICI DIGNITATEM

LEGITIME CAPESSVRVS

DIE OCTOBRIS c^ol^occc^olxxv.

PVBLICE DEMONSTRABIT

CHRISTIANVS FRIDERICVS SANDEN,

RIESENVRGO-BORVSSVS.

TRAIECTI AD VIADRVM,
E TYPOGRAPHEO WINTERIANO.

*Multa renascentur, quae nunc cecidere, cadentque,
Quae nunc sunt in honore, — — si volet usus.*

HORATIUS.

§. I

Quotiescunque priorum temporum memoriam
tacite recolo, et eorum in primis scriptorum
qui bina nuper praeterlapsa secula scriptis il-
lustrarunt suis, litteraria, quae exstant, e-
uoluo monumenta, mirari satis non possum qui fiat, ut
quae in his, ad doctrinam clinicam pharmaceuticamque
spectantibus, descripta passim traduntur, medicamenta,
alia quidem, licet maxime concinna atque efficacia, sub-
inde tamen obsolescerent, et ex medicorum memoria pae-
ne

A 2

ne exciderent, alia vero, quae profecto indigestae inconcinnaeque farraginis exempla merito videbantur, neque salubritatis nomine se commendabant, obliuioni eriperentur, et dispensatoriis, quae barbaramente dicuntur, inserta, ad nostram usque aetatem, in publica constituerentur auctoritate. Si posterioris generis quaeras exempla, quis, quae-so, medicorum supra vulgus sapientium toleret haud indignabundus *alumen tinctum MYSICHTI, antihelicticum POTERII, aquas caponis, antifebrilem, dysentericam de tribus, impinguantem*, aliasque plures, porro *aurum fulminans, cornu cerui auratum, cranium humanum philosophice praeparatum, magisteria* pleraque, et cetera huius farinae medicamentorum nomine prorsus indigna? Contra ea ex priori genere haud quoque desunt exempla. *Spiritum vitrioli dulcem* exquisite confectum, eiusque imprimis *naphtham*, cuius accuratam descriptionem iam ante duo secula tradiderant celeberrimi duumviri, VALERIVS CORDVS et CONRADVS GESNERVS^{a)}, paene medicorum excidisse memoria, quis non nouit? nisi nobile hoc medicamentum denuo illustris FRIDERICVS HOFFMANNVS, patrum nostrorum temporibus, mutato tantum nomine, in usum reuocasset. *Phosphori urinarü* salutarem efficacitatem iam medio circiter praecedente seculo cognouit perspicacissimus chemicus, IOANNES KVNCKELIVS, eiusque internum usum, propositis *luminosis*, quas vocabat, *pilulis* eximie commendauit. Sed huius quoque efficacis medicamenti usus fere obsoletus nostra demum aetate ab attentioribus quibusdam medicis denuo frequentari coepit^{b)}.

^{a)} Prior in libro *de artificiosis extractionibus*, Part III. Cap. XI. pag. 228. posterior autem in *Euonymo suae de secretis* Libr. II. pag. 364. edit. Lugdunens. 1620.

pit b). Idem quoque fatum expertus est haud inanis virtutis liquor salinus ammoniacalis, *Spiritus Mindereriani* nomine passim notus: cuius inter medicos clinicos vsus, seculi circiter spatio, mox inualuit, non sine aegrotantium emolumento; mox vero iterum haud suo merito, sed sola medentium incuria, exoleuit, nuperque demum quasi postliminio in vsitatorum medicamentorum numerum rediit dignitatemque. Quoniam vero inter reliquos praestantissimos effectus, qui ab huius liquoris vsu expectari possunt, ea in primis maxime conspicua est efficacia, qua ex humano corpore *rheumaticam materiem* expellit, morbisque hoc ex fonte ortis medetur: operae existimaui pretium fore, si praesenti scribendi opportunitate, supremos medicos honores mihi comparatura, vsus, hanc Mindereriani spiritus virtutem ad suas reuocarem rationes, pauca quaedam, vnde istae constare possunt, de liquoris huius praeparandi modo, genere salino, mixtione, et ad alia corpora relatione, quam physici vocant, praelocuturus, et dein ex his modum, quo in rheumaticam materiem agit, singularim demonstraturus.

§. II.

Quem primum liquoris huius salini auctorem, aut saltem laudatorem nouimus, cuiusque honorifica commendatione in medicamentorum numero haberi coepit, RAYMUNDVS fuit MINDERERVS, poliater Augustanus primarius, ipsiusque imperatoris Romani, MATTHIAE, variorumque principum Germanorum a sanitatis consiliis,

A 3

riis-

b) Confer IO. HENRICI SCHVLZII Praelection. in Dispensar. Brandenburg. a Celeberrimo Praeside auctas et Norimberg. collocutur. editas; pag. 404. seq.

riisque scriptis eruditione plenis, quae edidit, sub seculi decimi septimi initia admodum celebris. Hic, si recte adhuc memini, in libro, qui *medicina militaris c)* inscribitur, primam huius praestantissimi remedii fecit mentionem, ejusque conficiendi exposuit rationes. Nescio vero, quid fuerit causae, cur ipse clarissimus auctor, cuius tamen in emendanda augendaque, quam ADOLPHVS OCCO *tertius primum d)* composuerat, *pharmacopeia Augustana* plurimae fuerant partes, hunc liquorem suum ammoniacalem, ceteris profecto medicamentis, si virium spectes efficacitatem, haud inferiorem, in remediorum, hoc codice comprehensorum, numero omitteret. Inde etiam accidit forte, ut, quoniam *Augustana* haec *pharmacopoeia* et *Noribergense*, uti vulgo dicitur, *dispensatorium*, a VALERIO CORDO collectum, posteriorum huius generis codicum pharmacologicorum velut norma atque exemplar erat, longo quoque multorum annorum interuallo, ad nostra vsque tempora spiritus Miadereriani formula ex huiusmodi libris exularet. Neque aliis privatis, licet locupletissimis, formularum medicarum collectionibus, a quibus tamen plurimorum inutilium remediorum farrago non abest, inserta deprehenditur huius praestantis medicamenti praescriptio *e)*. Nostra demum aetate, qua elaboratior scientia chemica pharmacologicos quoque correxit er-

ro-

c) Maxime doleo hunc librum *Augustae Vindelicorum*, c1510ccxx. in forma octopartita editum, quem olim legi, nunc non esse ad manum: ut exacte loca, quibus MINDERERVS huius liquoris salini vires commendat, excitare possem.

d) Anno nimirum c1510clxiv.

e) Exempli causa nominare liceat IOANNIS HELFRICI IVNGKEN *Corpus pharmaceutico - chymico - medicum uniuersale*; et vel ipsam eiusdem recentiorum editionem, a DAVIDE de SPINA Francofurti ad Moenum; c1510ccxxxii. foras emissam.

rores, magnamque inutilium pharmacorum vim ex tabernis pharmacopoeorum expunxit, rediit quoque cum aliis selectis remediis in clinicos medicorum vsus liquidum hoc ammoniacale sal Mindererianum. Infrequentior tamen eidem in dispensatoriis et pharmacopoeiis, publica auctoritate confirmatis, concessus est locus, quam in eorum celeberrimorum virorum scriptis, qui priuata opera remedicamentariam steriliam atque inconcinnorum remediorum farragine repurgarunt. Ex prioribus mihi sola in mentem venit *pharmacopoeia collegii regii medicorum Edinburgensis* f): ex posterioribus vero nominasse sufficiat illustra nomina IOANNIS FRIDERICI CARTHEUSERI g), CAROLIGVILIELMI POERNERI h), RICHARDI de HAVTESIERKI i), et FRANCISCI XAVERII HARTMANNIK); omiſſis plurimis aliis therapeuticis scriptoribus. Eximio huic medicamento vulgo inditur *spiritus MINDERERINOMEN*: nonnulli vero idem *sal ammoniacum liquidum* l) aut *sal aceti ammoniacale* m) appellant. Germanis dicitur *D. Minderers Spiritus* siue *D. Minderers Saltraenkegen* n).

§. III.

- f) Pag. 125. edit. Bremens. c100CCLXVI.
 g) In *Pharmacolog. theoret. practica*. pag. 420. edit. secund.
 h) In *Delinea. Pharmac.* pag. 108. edit. Lipsiens. c100CCLXIV. et in *Selectu Mater. med.* pag. 182. edit. Lipsiens. c100CCLXVII.
 i) In *formulis medicamentorum nosodocibus militar. adaptat.* pag. 18. edit. Ienens. c100CCXIII.
 k) In *Formulis remediorum in Mater. medic. et chirurg. illustr.* CRANZII; pag. 228. edit. Lipsiens. c100CCLXXI.
 l) Verbi causa celeberrimus POERNERVS *libr. et loc. cit.*
 m) Exempli gratia auctor *der allgemeinen Begriffe der Chymie*, III. Theil, pag. 412. edit. Poernerianae.
 n) Confer in exemplum viri celeberr. IO. AVG. PHILIPP. GESNERI *Samlung von Beobachtungen aus der Arzneygelahrheit*; pag. 137. Nordling. c100CCLXIX.

§. III.

Quanam autem ratione conficiatur liquor hic salinus, accurate enarrare, nostri porro refert instituti. Hæc nimirum præcipienda videntur lectoribus, vt quidnam virium inde expectari possit, iisdem recte constet. Quantum memini me in prædicto *libello Mindereriano* olim legisse, præclarissimus hic auctor ex sola sufficienti aceti vini optimi et spiritus salis ammoniaci, ope salis tartari aut cinerum, quos vocant, clauellatorum expulsi, commixtura, donec omnis bullularum ærearum motus in liquore confuso cessauit, spiritum hunc salinum conficiebat. Atque eandem quoque methodum proposuit celeberrimus POERNERVS^o) et NEVMANNVS, aut potius ZIMMERMANNVS^p); quorum posterior tamen simul superfluum phlegma destillando seungi iubet. Alii partim aceti spiritum aut destillatum acetum, partim sal volatile siccum salis ammoniaci miscent, et in phiola aut in mortario vitreo marmoreoue prius illud posteriori tandiu, sub repetita agitatione, instillant, donec efferuescere desinit liquor. Hanc conficiendi huius spiritus rationem sequuntur *Edimburgenses* illustresque viri, CARTHEVSERVS, HAVTESIERK, HARTMANNVS, aliique^q). Nonnulli ex his in locum salis volatilicis sicci salis ammoniaci substituunt sal volatile cornu cerui^r): quod perinde erit, si posterior hoc

^o) In *Selecta mater. med.* loc. ante citat.

^p) In *allgemeinen Grundsætzen der theorerischen und præctischen Chymie*; pag. 378. edit. Dresdenf. 1766.

^q) *Libr. et loc. ante citat.*

^r) Exempli causa, HARTMANNVS loc. allegat. et clarissimus IO. CHRISTIAN. ANT. THEDENII *Vnterricht für die Wundarztze*; pag. 284. edit. Berolin. 1764.

hoc sal exquisitè fuerit depuratum; omnique oleo empyreumatico priuatum; aliis autem aduentitiis viribus Mindererianum imbuet spiritum, si dicti illius empyreumatis superfit quidquam. Haud inopportuno quoque consilio aliqui malorum citrorum succum vrinoso sale, quantum factis est, impregnant, et inde spiritum parant MINDERERI citratum. Nosmet ipsi quoque interdum, alio instituto, vino Rhenano meraco veterique tantum immisimus salis alcalini volatilis, quantum ad perfectum sal medium requirebatur, hocque modo spiritum MINDERERI confecimus vinosum. Denique in sicca etiam solidaque forma singulare hoc sal producere conatus est Praeses Excellentissimus nec spem fefellit euentus. Acido nimirum aceti fumanti, *methodo Schiffeliana* 1), a clarissimo IO. CHRISTOPHORO WESTENDORF dein occupata 2), parato, in cucurbita vitrea pedetentim tantam salis volatilis sicci salis ammoniaci copiam iniecit, donec non solum efficax ebullitio, verum etiam alborum vaporum adscensus cessaret. Applicato dein alembico, appostoque excipulo, ex arenae balneo, subdico leni igne, vix aliquot guttulae phlegmatis subaciduli destillarunt, tota reliqua massa salina eleganter albicante ad alembicum vsque in sublime rapta. Neque sapor solum, sed etiam reliqua consueta examina perfecti salis medii naturam demonstrarunt. Postremo temperare nobis non possumus, quin de errore quodam, forte typhothetae incuria in iam excitato clarissimo THEDEN opusculo, dum huius spiritus praeparatio re-

B

cen-

1) In *Dissert. de acidis concentratis et dulcificatis*, Praefide IO. IVCKERO halae MDCCCLIX. habita; §. 21. e 22.

2) In *Dissert. de optima aceti concentratum eiusdemque naphtham conficiendi methodo*, Göttingae, MDCCCLXXII. §. 3. seq.

censetur *u*), commisso, lectores moneamus. Quae enim ex sale ammoniaco et aceto constare dicitur, mixtura Mindereriani spiritus nomen neutiquam meretur. Nec omnino veritati sunt consentanea, quae accuratus aliqui *Neumannianarum praelectionum chemicarum* commentator, IOANNES CHRISTIANVS ZIMMERMANNVS, de non succedente ebullitione disputat *x*), nisi, dum acetum vrinofumque sal miscetur, aut prioris dupla sumatur portio, aut spiritus vrinofus adfusa aqua debilitetur. Per nostra enim experimenta nobis constat, nunquam defuisse ebullitionem, si acetum, vel simplex, optimae fuit indolis iustique acoris, spiritusque vrinofus suo sale sufficienter impraegnatus. Ceterum, si licitus innoxiusque placuerit fucus, liquor hic Mindererianus addito pulueris *Cocconellae* tantillo pereleganter tingi potest.

§. IV.

Ex his ergo luculenter intellecturos esse lectores existimamus, cuinam generi salium subici oporteat liquorem hunc Mindererianum. Quoniam enim ex sale *acido* quodam et *alkalino volatili*, quod vulgo vrinofum vocant, intime inter se coniunctis, coit (§. III), sequitur, vt, ex omnium recentissimorum chemicorum sententia, *salium mediorum ammoniacalium* classi liquor hic sit inferendus. Quod vero ad *vegetabile acidum* attinet, huic vsui impendendum, haud adeo multum intererit discriminis, siue ex aceto, siue ex citri succo, siue ex rhenano vino deducatur: sicuti ad veritatem admodum accomodate subtiliterque demonstravit perspicacissimus chemicus, IOANNES

CHRISTIANVS

u) In libr. et loc. cit.

x) Libr. et loc. allegat.

CHRISTIANVS WIEGLEBY). Sola vero minoris maiorisue efficacitatis ratio a diuersa particularum oleosarum, aquosarum, mucilaginosarumque, dictis liquoribus acidis inhaerentium, copia dependet. Eo ergo nomine huius efficacitatis gradus haud inepte definiaris, si salis sicco Mindereriano, per sublimationem, quam dicunt, parato, supremas concedas partes; inferiorem virtutem spiritui vulgari Mindereriano, destillati aceti ope confecto; hac paullo debiliorem ei, ad cuius mixtionem vulgare vini acetum accessit; adhuc minorem efficaciam spiritui Mindereriano citrato; minimam denique spiritui huius nominis vinoso (§. cit.). Verum enim vero qualemcumque ex his miscendi componendique huius salis ammoniacalis elegeris rationem, perinde fere erit, neque adeo magna virium deprehendetur differentia, si modo in singulis dosibus, quae aegrotis exhibentur, diuersae huius mixtionis habeatur ratio. Proinde, nostra saltem sententia, salis huius ammoniacalis sicci grana duodecim sedecimue; spiritus Mindereriani vulgaris, destillato aceto admixto comparati, guttulae quadraginta ad octoginta; reliquorum omnium vnum duodecim cochlearia, adultis in singulas doses, bis, ter, quaterue per diem commode dari possent. Sed haec omnia de spiritu Mindereriano dicta sunt, qui *salis volatilis alcalini puri* accessione prodiit. Quotiescunque vero, vti supra exposuimus (§. cit.), *sal quoddam vinosum impurum*, verbi causa, cornu cerui, aliarumque partium animalium, empyreumatico suo oleo medicamentum hoc infecit, alia omnino et virium, et doseos, habenda est aestimatio: ab ea parum recedens, quam alioquin medicili liquori cornu cerui succinato statuere solent.

B 2

§. V.

*) In Notis ad RVDOLPH AVGVSTIN VOGELS *Lehrsätze der Chemie*; §. 459.

§. V.

Ergo non ipsa solum salium classis, qua MINDERER I spiritus comprehenditur, verum etiam mixtionis ratio luculenter declarat, quinam ex ipsius vsu in corpore humano exspectandi sint effectus. Partim enim eorum scriptorum, qui de materia medica commentati sunt, demonstrationes, partim quotidiana medicorum clinicorum experimenta abunde satis docuerunt, ammoniacalium salium operationem generatim ita esse comparatam, vt partim fibrillis corporis humani solidis, muscularibus nerveisque, blandos imprimant stimulos ad vegetiorem irritabilitatem sensibilitatemque excitandam; partim, tanquam menstrua chemica, in humores spissos, viscidos, coactos, inaequaliterque aut vitiose mixtos, efficaciter penetrent, eosdemque incidant atque resoluant. Hinc ergo, si dictas istas solidarum partium mutationes spectaueris, apertissime sequitur, vt communia cordis et arteriarum officia expeditius peragantur, motus sanguinis et inde secernendorum iamque secretorum humorum augeantur adiuuenturque, eorumque, qui ex corpore excerni remouerique debent, varia cola promptius expediantur. His autem effectibus, in solida corporis humani compage per salium ammoniacalium internum usum absoluendis, velut opem fert altera illa fluidorum mutatio, quae dictis salibus debetur. Quotusquisque enim est, qui non perspiciat, quoslibet corporis humani humores, si viscidi lenticque antea a salis cuiusdam accessione velut incisi fuerint resolutique, mobiliiores fore et ad permeatum faciliorem aptiores? Verum enim vero hanc ipsam salium ammoniacalium operationem atque inde exspectandos effectus non vno eodemque fieri gradu, tam experimenta chemica, quam obseruationes clinicae
sua-

fuadent. Prout nimirum acidum, quod salis ammoniacalis mixtionem ingreditur, aut fixioris, aut tenerioris est naturae, partim quoque stimuli, ab huiusmodi sale fibrillis corporis humani solidis impressi, erunt aut vehementiores efficacioresque, aut leniores temperatioresque; partim varia etiam vi diuersoque impetu cohaesionisque nisu non solum in fluidas animalis nostrae compagis partes, sed etiam in alia forte coniuncta medicamenta, tanquam menstrua, agent, varioque adeo gradu definitam efficient resolutionem. Eo ergo nomine *spiritus Mindererianus*, qui praeter sal vrinofum, ex aceti acido, aut saltem alio haud dissimilis originis naturaeque (§. IV.), quippe mineralibus acidis quibuslibet temperatori, et per ipsam naturam, intimo inflammabilis et velut oleosae portionis ingressu, admodum delinito, constat, partim leniori et quasi transeunte stimulo fibrillas solidas, irritabilitatis sensibilitatisque participes, vellicabit atque incitabit, partim facilius humores animales, quippe magna ex parte inflammabilem naturam nactas, inibit, salutaremque praestabit resolutionem. Proinde, de rei veritate prorsus conuictus, mea faciam, quae de hoc sale ammoniaco liquido eiusque efficacibus in corpore humano virtutibus verissime adseruit saepe iam honoris causa hic excitatus CAROLVS GVILIELMVS POERNERVS: *Insunt, dicens z), huic liquori partes salinae subtilissimae, cum subtilissimis oleosis arte coniunctae. Lenem nec diu inhaerentem stimulum fibrae muscolari applicat, breui tempore in corpore commoratur, densitatem humorum minuit, viscidum mobile magis attenuat, et resolutum ad euacuationem disponit. Putrido etiam obest, imprimis si viscido adhuc implicitum, neque adeo euolutum est. Profundius*

B 3

pe-

z) In *Selectu Mater. medis.* §. 243.

penetrat, quam liquor terrae foliatae tartari, mitius tamen est remedium, et actionem breviori tempore absoluit. Ad nervos accedere, et lentorem fluidi nervi, a putrido dependentem, corrigere videtur. Ex pluribus substantiis simplicibus, vi salutari instructis, actiuas partes educit, et medicamenta, nunquam satis laudanda, praebet. Fac autem, sale quodam urinoso impuro addito spiritum Mindererianum esse confectum (§. IV.), idem quidem haud dissimili valebit virtute, sed ob immixtas empyreumatici olei particulas blando simulque diu inhaerente stimulo fibras incitabit musculares, moleculasque humorum oleosas atque salinas magis reddet actiuas, et aquosas minuet, humorumque adeo motum aliquantum incendet, sine insigni tamen aestus incremento.

§. VI.

Vtrum autem haec, quam nunc exposuimus, spiritus Mindereriani operatio, integra seruata eiusdem mixtione, a solis ipsius *particulis similaribus*, quas chemici vocant, earumdemque figura cuspidata peragatur, an ab elementis ipsius dissolutis et in *dissimilares particulas* seiunctis? difficilis omnino et admodum controuersa est quaestio. Neque ego is sum, qui has extricet, tricas, componatque litem, super salium mediorum, nominatim ammoniacalium, operandi rationibus agitatum a). Verum enim vero, quod ad praefens sal ammoniacale acetosum attinet, sequentia omnino argumenta, mihi videntur ita esse comparata, vt de huius salis

in

a) Hanc spartam nuper suscepit clarissimus IOANNES IMMANUEL BREMER in *Dissert. de salium mediorum, nominatim ammoniacalium, operandi rationibus*, hic praesenti anno, sub nostri Praesidis praesidio defensa.

in elementa dissimilaria dissolutione, simulac venis ventriculi
intestinarumque pibulis exceptum cum variis humoribus
animalibus interiores corporis humani recessus identidem
permeavit, nullum mihi relinquant dubium: licet nequa-
quam negem, sub primis circuitibus multa adhuc huius sa-
lis superfore elementa simularia, vi solius figurae forte, quae
ipsis est, operationem suam in fibrillas solidas efficacem ab-
solutura. *Primo* ergo si attenti spiritum Mindererianum
consideramus, licet exquisite paratum, nec acido vrino-
sive abundantem, nihilo minus tamen deprehendemus,
quotiescunque idem aut capacius quoddam vitrum magna
ex parte non implet, aut in vasculo negligenter obturato
adferuatur, aut vel mediocri calori exponitur, quod li-
quor hic salinus medius subacescere incipiat, auolante ni-
mirum insigni alcalini salis portione. Quae mutationes in-
primis accidere solent spiritui Mindereriano, ex simplicis
aceti vini, aut vini Rhenani, aut citrosi succi commixtura
enato. Paullo diutius vero fortiusque suum retinent vri-
nosum et illud sal liquidum, quod aceto destillato admix-
to paratur, et alterum illud siccum, acidi acetii fumantis pro-
genies (§. IV.) *Deinde* etiam in aestimanda, quae spiri-
tui Mindereriano accidere in humano corpore potest, mu-
tatione ratio quoque habenda est *elementi* istius *aquae*,
quo omnes singulique animales humores largissime abun-
dant. Adde ad haec, hos ipsos humores, dum vi cordis
arteriarumque circumaguntur, eo incalescere gradu, quem
vulgo *vitam* appellant, et tricesimo secundo thermo-
metri Reaumuriani aut centesimo circiter thermometri
Fahrenheitiani gradui aequalem aestimant. Iam vero che-
micorum experimentis constat, aquam non solum omni-
um, quaecunque existant, salium potentissimum efficacissi-
mum.

mumque esse menstruum, verum etiam hanc efficacitatem
 summum in modum augeri intendique, quotiescunque par-
 tim eiusmodi solutio salina diu loco calido detinetur, aut
 ipsum menstruum calet; partim ipsa salia diu in solutione
 adseruantur, aut multa iteratione soluuntur: adeo, vt hac
 ratione tandem in sua quoque elementa dissimilaria faci-
 scant *b*). Taceo *denique* tot tamque variae multiplicisque mix-
 tionis humores, in animali nostra compage reperiundos, quo-
 rum elementa, siue sint naturae conuenienter mixta, siue vitio
 quodam aut aliena quadam acredine inquinata, variis rationi-
 bus intimam salium ammoniacalium, adeoque etiam spiri-
 tus Mindereriani, mixtionem subeunt, eademque passim
 disungunt: quemadmodum variis, alibi iam expositis, ex-
 perimentis luculenter constat *c*); quae hic repetere nos-
 tri non interest instituti. Temperare tamen mihi non
 possum, quin vnicum ad haec hoc loco recenseam phaen-
 omenon, cuius quidem, quantum ego memini, a nemi-
 ne vniquam facta existat mentio, quodque *Praeses* non semel,
 sed profecto compluries, eadem ratione conuenisse, ipse
 vidit animaduertitque. Quotiescunque consueta omnibus-
 que nunc cognita methodo per electrificatoriam, quam
 vocant, machinam *electricam materiam* tanto gradu incitatur
 atque congeritur, vt, verbi causa, in gladii mucrone col-
 lecta et velut coacta flammulam aut potius virgulam ele-
 ctricam formet, huiusque dein virgulae ammoniacalia sa-
 lia, in vasculo patentioris superficies detenta, per horulam
 circiter prope admouentur, quo ab eadem electrica vir-
 gula identidem quasi verberari possint: tunc, nostri saltem
 ex-

b) Confer RVDOLPH. AVGVSTIN. VOGELII *Institut. Chem.*
 §. 71. 72.

c) Videbis *Dissertat.* ad not. *a*) paullo ante citat. §. X. seq.

experimenti vi, ante dicta salia omnia singulaque, praeter ceteris vero ex vegetabili quodam acido enata, insignem sui ponderis partem amittunt. Remanens salina massa manifeste acidae portiois abundantiam, atque hinc etiam aliquam vrinosi salis iacturam, hoc modo effectam, demonstravit. Spiritus saltem Mindererianus, postquam per sesquihoram circiter electrica haec verbera pertulerat, in purum paene abiit liquorem acetosum. Vtrum ergo in humano corpore, materiae electricae copia foecundissimo, hinc quoque ammoniacalia salia, praesertim liquor hic Mindererianus, attententur et in elementa sua resolvantur, nec ne? penes lectores iudicium esto. Etenim maxime vereor, ne, dum verum sector, recti specie fallar, et in hypotheses delabar; quibus implicari me, patior difficulter. Enimuero illud ipsum, quod iam exposui, phaenomenon spectans, hac super re quaeserim forte: hincne etiam spiritui Mindereriano aliqua in nervos sit efficacia? hincne forsitan aliquid lucis ad illustrandas eorum effectuum sit sperandum rationes, qui nostris temporibus ab artificialium magnetum applicatione accidere, publice perhibentur? adeone sit fortassis materiae phosphorae, electricae, magneticaeque adfinis, immo ipsa vna eademque natura? Sed quaestionum sit fati.

§. VII.

Vtcunque igitur haec omnia sint comparata, certissime tamen ex iis, quae de spiritus Mindereriani operatione, in humani corporis solidis fluidisque partibus expectanda, paullo supra (§. V.) generatim et ad experientiae ductum disputauimus, intellecturos esse arbitramur lectores, liquidum hoc sal ammoniacale in quam plurimis magnis-

C

gnisque morbis magnum quoque fore efficacissimumque remedium. Verum enim vero cum haec, quae facillima essent disputatu, longius a proposito absunt nostro, ad solam huius salini liquoris antirheumaticam virtutem paullo curatius definiendam, de qua libellum hunc academicum inscripsimus, animum nunc appellemus. *Primo* igitur ea, quae partim nostra, partim aliorum clinicorum obseruatione frequentissime repetita, hac super insigni aduersus varios adfectus rheumaticos efficacitate nobis constiterunt, concinne breuiterque recensebimus; *dein* materiae rheumaticae, ipsius non solum rheumatismi, verum etiam inde deductorum morborum velut parentis, naturam indolemque, praecipuasque proprietates, quoad eius fieri poterit, summa cum circumspectione examinabimus; et *postremo* tandem ex his ea deducemus argumentorum puncta, ex quibus partim singularis elementorum salinorum, spiritum Mindererianum componentium, habitus atque relatio, vti dici solet, ad ipsam materiem rheumaticam, si non absolutissime, probabili saltem coniectura, erui cognoscique potest; partim quoque ipsa facilius explicatu euadet ratio, vnde plerique morbi rheumatici a liquoris huius ammoniacalis vsu interno aut profus tolluntur, aut saltem, si medica arte plus valent, insigni decrescunt leuamento.

§. VIII.

Quantum igitur ad *primam* propositi huius nostri partem (§. VII.) attinet, obseruationum clinicarum, spiritus Mindereriani vsus in rheumaticis morbis proficuum illustrantium, spicilegia tantummodo quaedam colligemus, eas dein addituri, quas partim optimus *Praeses* noster multiplici experimento verissimas cognouit; partim nos-
met

met ipsi, varia opportunitate vsi, hac super virtute hu-
 ius ammoniacalis salis attente instituimus. Celeberrimus
 IOANNES AVGVSTVS PHILIPPVS GESNERVS,
 exquisitissimarum obseruationum medicarum scriptor, gra-
 uissimo cuidam rheumatismo inter alia medicamenta spiri-
 tum quoque Mindererianum opposuit *d*). In *enchiridio*
medico et chirurgico, quod anonymus quidam *auctor An-*
glus edidit *e*), in plurimis aegrotantibus febres rheumaticae
 optime tractari persanarique dicuntur *f*), si singulis senis
 horis spiritus Mindereriani cochlear vnum cum sero lactis
 exhibeatur, aliusque interpositis lubricantibus remediis
 libera seruetur. Ad expellendam materiem rheumati-
 cam, tanquam dictarum febrium fomitem, exercitatus
 THEDEN potiunculam commendat *g*), ex sale volatili
 cornu cerui, aceto vini, et nitro mixtam: quae profe-
 cto haud alia est, ac si spiritum Mindererianum impu-
 rum (§. III.) permiscueris cum nitro. Quae porro *Prae-*
sidi nostro hac de re frequentiori obseruatione sunt cog-
 nita atque explorata, haec fere sunt. In *febris* istis *rheu-*
maticis, intermittentem varii generis typum simulanti-
 bus, quae iam aliquot abhinc annis fere populariter vbi-
 que sunt vagatae atque etiamnum vagantur, Minde-
 rerianus hic liquor, quacunque methodo sit confectus
 (§. cit.), quotiescunque iusta, quam de singulis propo-
 suimus (§. IV.), dosi, apyrexiae tempore singulis quinse-

C 2

nisue

d) Conf. *libr.* ad not. *n*) *citaz.* pag. 137.

e) Coram est versio germanica, *Medicinisches und chirurgisches Hand-*
buch für angehende Wundärzte inscripta, publicique juris facta
 Francofurti et Lipsiae MDCCCLXXI

f) *Libr. citaz.* pag. 64.

g) In *libro supra allegato*, pag. 167.

nisue horis, in ipso febrili vero paroxysmo sub accessio-
nem, statum, remissionemque aegrotis est datus, non ne-
glecto diaetae regiminisque ordine, raro spem fefellit, sed
plerumque post quatuor, sex, septemue paroxysmos so-
lus, nullaque aliorum medicamentorum ope adiutus, fe-
brem soluit: promotæ potissimum, quæ critice accidere
solet, velut lateritiâ vrinae hypostasi. Atque eosdem a
spiritus Mindereriani vsu oriundos euentus mecum quoque
commilitonum meorum plures saepe numero obseruarunt.
Praeter has vero febres nuperrimis quoque annis admo-
dum frequentes fuerunt *asthmata tussesque, pleuritides
spuriae, doloresque* grauissimi *cardialgici et colici*, singuli
rheumaticae originis adfectus; quibus omnibus singulisque,
ex iterata *Praesidis* nostri obseruatione, frequens et ali-
quamdiu continuatus liquidi huius salis ammoniacalis vsus
haud infructuose est oppositus. Quid? quod hoc praeteri-
tisquæ binis annis passim ex eodem fonte rheumatico ortum
duxit suum *dysenteria* quaedam, minus, ac alioquin esse
solet, funesta: cui quoque a modico medicamento huius Min-
dereriani vsu insigne accessit leuamentum; quandoquidem
in quam plurimis huius generis aegrotantibus haud ita multo
post datum hunc liquorem salinum in cute apparuerunt pu-
stulae purpuraceae scorbuticae, et inter manifesta dolorum
intestinalium molestissimique tenesmi decremента sensim fre-
quentissimæ alui deserunt deiectiones. Postremo quoque
ipsum *rheumatismum chronicum*, passim musculis velut in-
fixum, omnique paene alio remedio superiorem, tandem
aliquoties feliciter expugnauit optimus *Praeses* noster diu-
turno elixirii cuiusdam vsu; quod ipse ex radicis ari, si ha-
beri potest, recentis vncijs duabus, cum Mindereriani spiri-
tus octo vncijs in vitro probe obturato commixtis, et per
sex

sex septemue circiter dies saepius fortiter agitatis, deinque per linteum pressis colatisque paratum habet. Cuius elixirii per diem ter quaterue centum guttulae commode ex aqua propinari possunt.

§. IX.

*Porro vero, quae ab hoc sale ammoniacali tam efficaciter vrgetur, et ad faciliorem expulsionem praeparatur, aut saltem innoxia atque mobilis redditur, materia rheumatica cuiusnam sit generis, naturae, originisque, quis certa dixerit fide? Solum spissum, pituitaque aut bile refertissimum, eundemque simul iusto copiosius abundantem sanguinem alii h) hanc aestimant materiem; ferofam solummodo colluuiem, non specificam, vt dici solet, materiem alii i); alii vero lympham crudam, tenacem, lentam, acremque k); eandem denique alii l) vel suo lentiori relictam, vel ex acrimonia tenuem factam. Singulatum inprimis celeberrimus IOANNES de GORTER: *Videtur, inquit m), succus ligamentorum et articularum naturalis validiore motu acris factus, impeditus exhalare, retentus in ligamentis, et articulis, sua natura vix amplius mutabilis, praebere eius materiem. Alii denique n) pruden-**

C 3

- l) Verbi causa THOMAS SYDENHAM in *Opuscul. Sect. V. Cap. V.*
 i) E. g. RVDOLPH. AVGVSTIN. VOGEL in *Praelection. de cognoscend. et curand. corpor. hum. affect.* pag. 372.
 k) V. c. GERARD. de SWIRTEN in *Commentar. ad BOERHAAVE Aphorism. de cognosc. et curand. morb.* Tom. V. pag. 645. seq. et CHRIST. GOTTLIEB LVDWIG in *Institut. medic. clinic.* §. 575.
 l) E. c. IO. ZACHAR. PLATNER in *Art. medend.* §. 633.
 m) In *Prax. medic. System.* Tom. I. §. 138.
 n) Verbi causa, iam honoris causa supra excitatus IO. FRIDERIC. CARTHEVSE in *Fundament. Patholog. et Therap.* Tom. II. pag. 525.

dentissime iudicarunt, non eandem semper solamque materiem in quibuslibet rheumatismis, tanquam causam, accusari oportere, sed pro aegrotantium, tempestatum, ipsorumque conjunctorum symptomatum diuersitate, singulas praedictarum causarum locum habere posse, eoque nomine rectissime distingui rheumatismum in *calidum sanguineum* siue *inflammatorium*, et *frigidum seroso-lymphaticum* siue *chronicum*. Vtut haec sint, hoc saltem certum est et a plerisque pathologis concessum, siue sanguinis, siue feri lymphaeque lentorem atque spissitudinem accuses, semper vitiosis huiusmodi humoribus tum demum, cum rheumatici oriuntur dolores, singularem quandam acrimoniam inhaerere. Atque in hac ipsa acrimonia speciatim definienda certoque eiusdem genere constituendo plerisque pathologis aqua haeret. *Alcalinum urinosum* elementum hoc existimauit GVILIELMVS MVS GRAVE o): quoniam partim, ex BAYNARDI experimento, rheumaticorum lotium vix tricesimam partem eius salis alcalini sub destillatione exhibet, quod alioquin ex sanorum hominum vrina elici solet, adeoque reliqua huius salis portio, ab humorum viscida pituita irretiri et in sanguine retineri videtur; partim etiam ipsum rheumaticorum serum, sanguini emisso supernatans, syrupo violarum admixtum viridescit, et ex mercurii sublimati solutione aquosa albissimum puluerem deponit. Sed longe probabiliori coniectura illustris CARTHEVSERRVS p), mox ex acribus *urinosi* quisquiliis, mucidae colluiei immergis, mox vero et subinde ex *acidis tartareis* que particulis, rheumaticam hanc acrimoniam componi, ex-

e) Apud IO. ALLEN in *Synopsi vniuersae medicinae practicae*; Cap. IX. Artic. 6. et in *Dissert. de arthritide symptomatica*; Cap. II. Artic. 4.

p) In *libr. et loc. cit.*

existimavit. Cui sententiae porro confirmandae haud inopportuna nobis sequentia videntur argumenta. *Primo*, ex communi fere pathologorum consensu, rheumatici mali sedes ad cellulosa non solum totius cuiusdam muscoli, sed etiam singulorum lacertorum fibrarumque muscularium, inuolucra deferuntur. In huius ergo telae cellulosae cavernulis, ex luculentissima physiologorum demonstratione, tenuissimus colligitur humor oleosus, ex ultimis arterioliis, aliarum, quae sanguinem serumque vexerunt, propagibus, hic perspirando depositus, in prima sua origine magna aquae copia refertus, mucique potius aut gelatinae simillimus, sensim dein, dissipatis aquosis et tenuioribus particulis, magis inflammabilis et oleosus. Fac ergo *porro*, hominem quendam sibi non satis cauere ab omnibus singulisue oriundae materiae rheumaticae causis procatarteticis, quas alibi *g*) facile exquisueris, tunc saepius identidemque intercepto humoris transpirantis per cutanea cola itinere, aut crassamento chyli, sanguinis, ferri, lymphaeque diuersissime aucto, immo forte variis particulis acerbis extrinsecus cum materia alimentaria illatis inquinato, fieri non potest, quin serum hoc exhalabile, nunc variis alienis acrimoniis auctum, copiosius ad cryptas cellulosas, musculis interpositas circumiectasque, aut circa maiorum articulorum capsulas atque ligamenta contextas, regurgitet, ibique ob maximam, qua abundat, copiam aquae, quorumuis salium amicissimae et siticulosissimae, varii generis salinas acrimonias aduehat alliciatque. *Tum* vero, iisdem causis procatarteticis persistentibus, pro diuerso in diuersis hominibus naturalis solidorum ro-

bo-

g) In omnibus Pathologiae institutionibus: v. c. illustris CARTHEUSERI *libr. cit.* pag. 528. de GORTER *libr. cit.* §. 138. Artic. VI. aliisque.

boris gradu, mox tempestive satis, solutas adhuc ab aquea portione salinas moleculas, siue *acidæ* fuerint, ex crudo chylo, rancida pinguedine, phosphorea feri vrinarii parte, aut aliunde forte resorptæ, siue *alcalinæ urinosæ*, ex huiusmodi chylo, per alimenta animalia subputrida, aut diurnam secum retentionem alcaliscente, aut ex ipsis reliquis corporis humani humoribus, destructo nimirum per saponaceorum aut alcalinorum fixorum medicamentorum abusum sale nativo ammoniacali, extortæ, siue forte *muriaticæ*, ex largissima salis cibarii adsumptione chylo illatæ et per humorum massam distributæ, siue denique forsan, licet rarissime r), *ammoniacales*, ex ipsa nimia nativi salis copia oriundæ: has, inquam, qualescunque salinas moleculas adhuc solutas, excitata tantum leni fibrillarum adiacentium muscularium irritatione, cryptæ denuo propellent cellulosæ atque in circulum agent; vnde forte denuo ad cutem delata hæc salina recrementa in vicinis sub epidermide osculis haerere, hanc in exiguas pustulas, suo hiatu molestam colluuiem emittentes, eleuare videntur. Haud temere forsan hanc *purpuræ rheumaticæ*, quam scorbuticam vulgo vocant, originem dixeris. Mox vero in aliis hominibus, quibus simul multus, spissus, lentusque sanguis inest, adeoque cruor fibrosus aut iusto maiori cohaesionis nisu, aut consueta proportione serosæ parti praeualet, depositæ in contextum musculorum cellulosum ante dictæ impuritates salinae non adeo expedite extricari possunt, sed grauiori suo irrimamento non solum fibrillas musculosas, sed totum saepe nume-

r) Haec autem acrimonia ideo rarissima rheumaticorum morborum causa videtur: quoniam solennia eiusdem cola, renes, plerumque expeditissime suo officio perfunguntur.

mero systema vasculosum nerueumque adficiunt, atque hac ratione non solum diathesin inflammatoriam inducunt sanguini, orgasmosque febriles, immo ipsas *febres rheumaticas* generant, verum etiam interdum subtiliorem sui partem, in tenuem, et velut erysipelaceam acrimoniam, vi morae resolutam, ad singularia loca musculosae reiicit, ibidemque *tumores* rubicundos dolentesque *rheumaticos* producit. Tum autem haud infrequens quoque est, mucum, in principio secretionis admodum aquosum, non solum distis salinis acrimoniis, verum etiam terreis particulis onerari: vnde, si simul cum pinguis in cellulosae telae cauernis restagnat, et ex mora, amissa magna aquei elementi parte, lentorem concipit, tum profecto forte inhaerentia salia tam tenax mucus, quam lentum illud oleum inuisabit, et menstruorum naturalium viribus subducet. Augeri adeo videntur eo loco, quo stagnatio fit, et mucus *s*), et pinguis massa, et immersa his atque inuoluta salia. Fortassisne hanc *rheumatismi fixi chronicique* originem existimaueris? Quodsi denique haec circa articulos contingunt, in quibus vnguen Hauerianum, sua iam natura, spissiori oleo, ex ossium medulla collecto, et terreis particulis, forte ex ossea compage, circulationis attritu elisis, onustius deprehenditur, eadem ratione ac in rheumatismo, promptissime in dolores *arthriticos*, ipsosque *tumores*, tandemque *tophos* huius generis abire videtur haec collectio colluiei salino - mucosae. Quam prope autem hae coniecturae nostrae a vero absint, aestimatio sit penes lectores.

D

§. X.

- s*) Hinc etiam forte factum est, vt CAROLVS DRELINCVRTIVS musculos hominis, graui rheumatismo extincti, densa quadam gelatina velut obductos deprehenderet. Conf. CLOPTON HAVERS *Osteolog.* Discurs. IV.

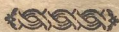
§. X.

Hoc igitur modo enatam multiplicis, vt videtur, elementi materiam rheumaticam (§. IX.) quomodo idem solusque spiritus Mindererianus adgredi poterit? Si eundem, tanquam sal medium, in venas susceptum, spectaueris, hac ipsa sua natura, antequam in dissimilaria abiit elementa, humorum quidem densitatem minuet, viscidumque mobile magis attenuabit, et ad euacuationem disponet (§. V.): mucosum tamen illud tenacius non soluet, vi experimentorum, a celeberrimo quondam viro, ANDREA RVEDIGERO, aut, si mauis, CHRISTIANO ADAMO GORNIO *1)*, institutorum. Contra ea quoduis coactum tenaxque oleosum sub lenissimo calore et mediocri tritura expeditissime aggreditur, ob subtilissimas forte, quibus ipse scetet, oleosas particulas; sicuti nosmet ipsi, tentamine facto, animaduertimus. Proinde etiam liquidum hoc sal oleosae huiusmodi massae cum aqua coniunctionem, eiusque in lacteum aut potius saponaceum coagulum mutationem eximie adiuuit. Atque haec intuitus saepius a nobis honorifice nominatus CAROLVS GVILIELMVS POERNER rectissime disputasse videtur: *Hicce liquor Mindererianus, scribens u), viscidum tenax oleosum in quocunque fere morbo, qui talem causam agnoscit, destruit, fluida naturalia quidem attenuat, attenuatorum vero connubium non disiungit; quare perspirationi vel etiam diuresi fauet, vixque adeo exsiccat. Motum fluidorum paulum intendendo et distantias partes oleosas aquis reliquisque rursus vniendo intestinum motum arcet; paucis, admodum*

1) In *Differ. de piruita*, Lipsiae, cl^o MCCXVIII. edita: in cuius Cap. I. num. 18. mucosum a salibus quibuslibet mediis generatim solui negatur.

u) In *Delineatione Pharmaciae*, §. 108.

*dum subtilis est et reliquis profundius penetrat. Ex quo planissime colligi potest, ipsam quoque rheumaticam materiam salinam, qualiscunque demum sit, in telae cellulosae cauernis ab oleoso quodam viscido velut inuiscatam (§. IX.) ab interno liquoris huius ammoniacalis vsu denuo mobilem, circulationique et per congrua cola euacuationi aptam esse euasuram. Verum enim vero, quam primum etiam ammoniacale hoc sal in ipso corpore humano per eas causas, quas supra (§. VI.) exposuimus, in elementa sua dissimilaria dehiscit, antirheumatica eiusdem virtus hac intestina disfunctione non omnino imminui infringique videtur. Siue enim haec materies ad acidum salium genus inclinet, coniunctumque terreum elementum, ut solet, magis velut gypseum, stypticum, tephaceumque reddat, tum profecto euoluta *vrinosa* spiritus Mindereriani portio acidum hoc morbosum aggredietur, nouaque vnione mobilis, minus noxium, excretionique idoneum reddet: relictis tum particulis terreis, acidi vegetabilis, ex Mindereriani spiritus destructione digressi, congressum forte non respicientibus, atque hinc quoque ad circuitum et faciliorem per cola transitum paratioribus factis. Frequentissime rheumaticam materiem ex acido hoc morbo laborare, vel exinde haud temere coniecimus, quoniam plerique morborum rheumaticorum commentatores, observationum suarum fidem interponentes, simplicium vrinosorum salium vsu his in morbis maximopere commendarunt. Siue vero *alcalinum* potius *sal volatile* materiae rheumaticae primarium efficacique sit elementum, tunc eadem ratione, inuerso tantum ordine, destructus et in elementa sua resolutus agere videtur spiritus Mindererianus. Siue denique *muratica* adsit impuritas, rheumaticam materiem componens, veri quidem non videtur simillimum,*

seiuncta sibi que relicta salis nostri ammoniacalis elementa dissimilaria aliquid efficacitatis in muriaticum sal esse habitura: quoniam vero spiritus Mindererianus, vt ante demonstrauimus, inuolucra muriaticae huius acrimoniae tenacia oleosa in ipsis cauernis cellulosis destruit, fieri debinc non potest, quin vitiosae hae particulae muriaticae a circumuentibus humoribus animalibus denuo arripiantur, soluantur, et, qua datur porta, ex humani corporis sinibus eiiciantur. Sed hic disputandorum sit finis. In tanta enim huius rei obscuritate, quam actiuosa corporis nostri natura plerisque suis operationibus clandestinis circumfundit, multa omnino atque varia superessent, quae quaeri, quae coniecturis attentari possunt. Medico interea clinico satis est, quaecunque ratiocinio adsequi non potest, frequentissimis experimentis habere confirmata: ex quo etiam argumento potissimum *spiritus Mindereriani virtutem antirheumaticam* volumus definiri. *Morbos enim non eloquentia, sed remediis curari*, admodum scite atque verissime dixit

C E L S V S.

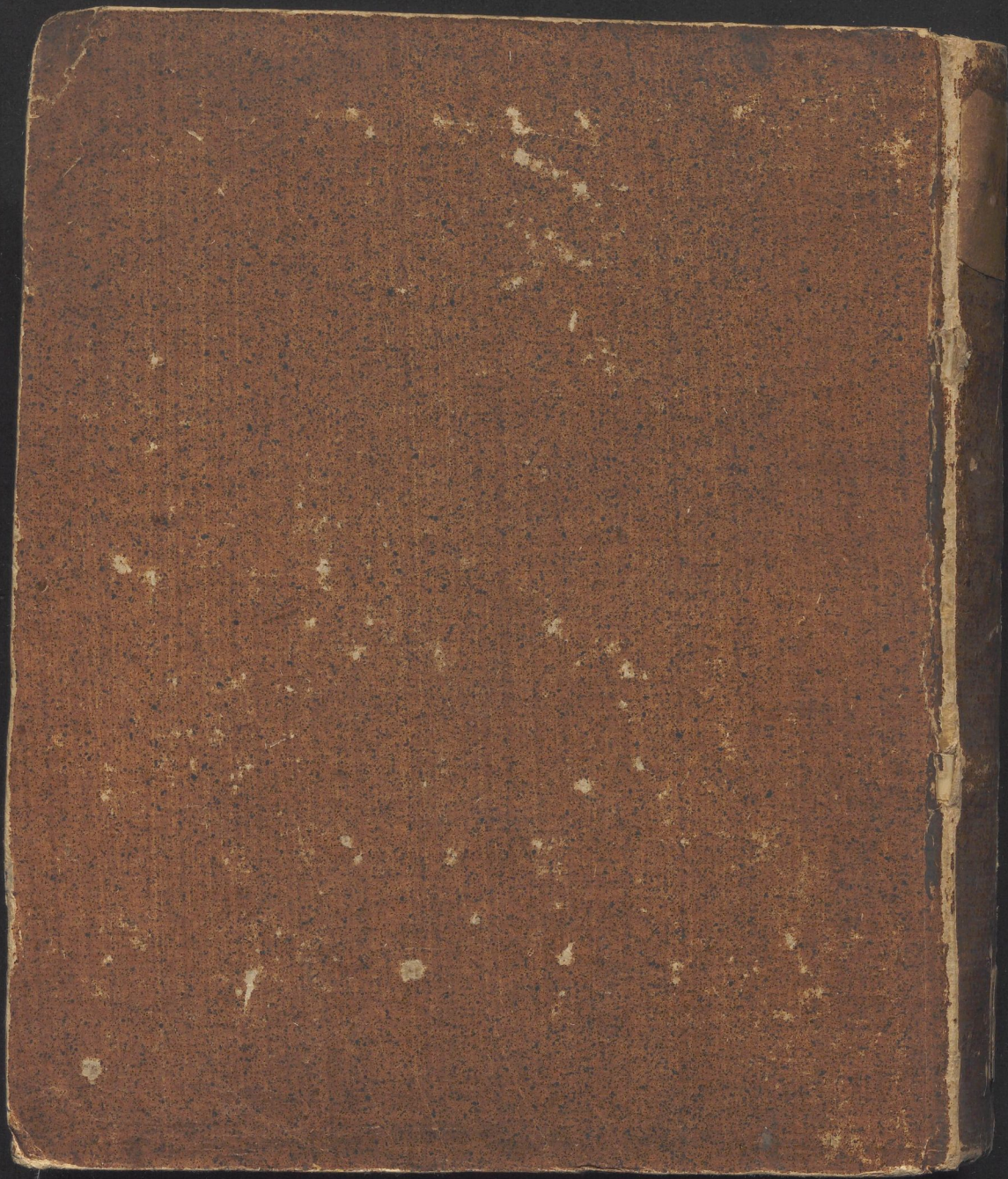
Pag. 16. lin. 19. pro conuenisse lege euenisse

VD 18

P. CA

EFFICACEM
SPIRITVS MINDERERIANI
VIRTVTI ANTI RHEV-
MATICAM

PRAESIDE

PETRO IMMANUEL HARTMANNO,

PHIL. ET MED. DOCT. MED. T.
PVBL. ORDIN. ACAD. CAESAR.
FVRT. SCIENT. VTIL. ITEM
SCRVTATOR. ET DVCAI. TE
MEDICI HO

DOCTORIS M

LEGITIM

DIE OCTO

PVBLIC

CHRISTIANVS F

RIESEN

TRAIECT

E TYPOGRAPHI

